

Герої Делона швидко все схоплюють, але вони самотні

Юлій Швець

Ален Делон – актор, продюсер, сценарист, режисер. Кінозірка 1960 – 1980-х років. У його творчому доробку – 86 робіт у кіно (не враховуючи праці на телебаченні), 30 проєктів, де він виступив продюсером, та три стрічки, де заявив себе як режисер. Кінематографічну кар'єру почав 1957 р. Найбільшого визнання здобув завдяки участі у фільмах «На яскравому сонці» Рене Клемана, «Рокко та його брати», «Леопард» Лукіно Вісконті, «Затемнення» Мікеланджело Антоніоні, «Чорний тюльпан» Крістіана-Жака, «Басейн» Жака Дері, «Двоє у місті» Жозефа Джованні, «Месьє Кляйн» Джозефа Лоузі. 2000 року залишив кінематограф, веде усамітнений спосіб життя, уникає журналістів, час від часу бере участь у проєктах на TV. 8 листопада 2020 р. Алену Делону виповнилося 85.

Ален Делон.

Щодо Алена Делона утвердилась думка, що він – «не талант» (принаймні у традиційному розумінні); поняття «шарм» та «особистість» ще якось підходять для його творчої характеристики, однак слово «інтелект» – це, звичайно, не про нього.

Та що, окрім щасливого випадку, дало змогу звичайному симпатичному хлопчині стати не тільки кінематографічним, а й суспільним міфом? Адже в дитинстві він бачив лише тюремні решітки (кілька років мешкав у Паризькому передмісті навпроти пенітенціарного закладу, аж поки подружжя, яке взяло його на виховання трагічно не загинуло); в шкільні роки не вирізнявся належною поведінкою (його виключали з різних шкіл та пансіонів, і час від часу він тікав «в Америку»); ставши дорослим, працював ковбасником (продавжучи традицію вітчима, бо батько пішов із сім'ї, коли Алену виповнилось три роки); служив у іноземному Легіоні в Індокитаї (вирізнявся «характером», половину служби вагтажив мішки, перебуваючи на гаутвахті). То що ж перегворило малоперспективну біографію у велику? Мрія матері, яка хотіла стати акторкою і до розлучення працювала контролеркою в кінотеатрі свого чоловіка?

Найкращим місцем для дискусії міг би стати середземноморський пляж із фільму «На яскравому сонці» Рене Клемана (1960), де нікому ще невідомий актор-початківець уперше переконливо засвідчив свій талант. Продемонстрував його так, що сталося диво: небезпечному злочинцю в цій стрічці віриш і навіть співчуваєш більше, аніж усім паразитуючим на моралі персонажам нинішніх фестивалів.

У фільмі «Рокко і його брати» Лукіно Вісконті (1961) Делон відтворив невичерпно-об'ємний образ талановитого боксера – і диво повторилось. Кожен глядач легко ідентифікував себе з цим персонажем, ніби списаним із князя Мишкіна, з тією ж часткою збігів, що й із образом диявольськи холонокровного містера Ріплі з попереднього фільму. Після шедеву італійського майстра вже ніхто не сумнівався: Ален Делон – справді великий актор.

Його творча амплітуда – від абсолютно переконливого сатани до абсолютно переконливого Ісуса – вражає розум і ранить серце глядачів та критиків. Але, окрім негідників, деспотів, конформістів, безпринципних корупціонерів з міністерським портфелем, Казанов, бандитів, різного роду вояк, «чорних тюльпанів» і костюмованих Зоґго, Делон природно може існувати й у фільмах, де він асоціюється зі «звичайною людиною з натовпу». (Наприклад, у «Нашій історії» Бертрана Бліє (1984) чи у «Новій хвилі» Жана Люка Годара (1990)).

Все ж забудьмо на мить про видатні кінострічки та безсумнівні кіношедеври. Найзвичайніснький «полар» чи цілком пересічний фільм, де Делон відтворює образ чергового французького обивателя, який протистоїть соціально-правовій системі й, утративши найближчих, у фіналі гине, – це просто хороше кіно, не претензійне, респектабельне і миле. Гадаю, ліпше переглянути його ще раз, аніж терпіти знуцання сучасною «душевною» екранізацією погано замаскованої аморальності, що нічим, окрім нещадного тролінгу минулого, не здатна легітимізувати себе в мистецтві. І вже зовсім незрозуміло, на яку радянську «полицю забуття» нинішня критична братія поставила б фільм «Нескорений» Алена Кавальє (1964) – антимілітарний маніфест, де вперше (!) у французькому кіно колоніальну політику генерала Де Голля названо війною і геноцидом, а алжирських терористів – партизанами, що борються за незалежність. Враховуючи, що Делон до моменту зйомок досяг рівня, що міг, коли бажав, сам обирати собі режисерів, то цей фільм і дружба з «кровожерливим республіканцем» Де Голлем мали б викликати помітний когнітивний дисонанс. Можливо, правда в мистецтві для істинного артиста вища за будь-яку ідеологію, і цей факт явної політичної незаангажованості Делона зрештою слід було б визнати. Політики відчували потребу в ньому, а не він у них. Це не раз помічали суспільні аналітики й художні експерти, і це також варто долучити до його об'ємного образу.

Кадр із фільму «На яскравому сонці».
Режисер Рене Клеман. Франція, Італія. 1960.

Що ж непокоїло і продовжує непокоїти в персоні й акторській манері Делона?

У більшості фільмів, які ввійшли до класики, він потрапляє на екран без акторської «валізи», за вмістом якої можна було б судити про думки, гріхи, історію, скласати про його персонажа якийсь враження. Перебуваючи в кадрі, він знову ж таки «не грає» – лише презентує себе. Але зовсім не так, як більшість французьких артистів, які афішують, насамперед, національну легковажність, маніфестуючи ментальний в усіх сенсах «френч канкан», як, наприклад, чарівні Бельмондо чи Рішар. Делон дозволяє камері пильно вдивлятися в нього, повертаючи на екран поняття «фотогенії». Робить він це, не вмикаючи «внутрішнього монологу», лише являючи об'єктиву «виліплену світлом маску», яка демонструє сутність (людини) на екрані. Його «ефект присугноті», точніше, його постійна внутрішня «лихоманка» (без якої не буває жодного великого актора) уже забезпечує справжність. Ми бачимо на екрані «не-артиста» – людину. Так, вона, як перед дзеркалом, демонструє власну красу. І «ловить своє світло». Грає не персонажів – вона грає шик, властивий героям. А, точніше, те, що приховується під поняттям «стиль». Він може бути різний: стримано-аристократичний, легковажно-аристократичний, романтичний, сексуальний, але завжди – не театральньо-ігровий, а стильно-концертний.

В усіх фільмах з його участю відчутна тінь традиційної французької самозакоханості і – жодного співчуття! Емпатія (найактуальніша тема сучасності) як даність недоступна «французькій школі» (і Делону, як одному з її еталонів) у принципі. Симпатія – так: спів-кохання – чому б ні? Але аж ніяк не співчуття. Однак, нульова емпатія все ж не заважає героям Делона бути альтруїстами. Але не такими, що прагнуть вискочити поперек партнера і сказати голосніше, що вони партнеру намагаються допомогти. Ні, герої Делона завжди «швидко все схоплюють», але в них – «своя гра», вони самотні. Можна сказати, що, як і пан Мерсо зі «Стороннього» Альбера Камю, герої Делона

ніколи не виставляють на показ свою нижню білизну. На питання «навіщо?» вони відповідатимуть «убив, бо сонце палило немилосердно» – й це буде правдою. Коли у пана Мерсо помирає мати, а він нічого не відчуває, – це квінтесенція екзистенціалізму. Коли в емпатії з'являється філософське підґрунтя – екзистенціалізм для масового вжитку, з'являється Ален Делон.

І, нарешті, головне, його домінантна тема – честь. У класичній версії він демонструє її у знаменитому епізоді фільму «Зорро» (1975) Дуччо Тессарі, коли в будинку коханої Ортензії Пуліді (Оттавія Пікколо) народний месник Зорро (Ален Делон), поставивши аристократа, жорстокого й підступного жандарма-полковника Уэрта (Стенлі Бейкер), на коліна й тримаючи біля його підборіддя шпагу, змушує того засвоїти «правила чемності» щодо жінок. І такі «уроки» – ціною свого чи чужого життя і на різні теми – він буде «давати» в усіх своїх фільмах, порушуючи історичну монополію привілейованих класів на честь.

Делон концертує своєю природною (зовнішньою і внутрішньою) красою, але оскільки він не додає в неї емпатії, то ми через це його не любимо. Поважаємо за честь, але не любимо. Ми очікуємо від героя, особливо у фіналі, внутрішнього тепла, усмішки, потискання руки, надії, ось він дружньо поплескає нас по плечу, мовить: «Усе буде гаразд, любий». І чого дочекаємося? Розчарованості, відповідальності, яку він бере на себе, погляду, що зупинився. Його стримувана «лихоманка» не розряджає напруту, не приносить споживачам очікуваного спокою, змушує роздумувати над клятими екзистенційними проблемами. І все ж, попри «не-любов» ми стали краще орієнтуватися у найбільш важливих питаннях людського існування, і в цьому значна заслуга актора Алена Делона.

P.S. Вважаю доречним пригадати деякі особисті враження від спілкування з актором під час перебування його на кінофестивалі «Харківський бузок» у 2012 році. У місцевому парку Делон «приклав руку» до злішку на «Алеї кінозірок». Попри «нелюбов до журналістів», спілкувався з нами охоче і люб'язно. Враховуючи, що Юлія Тимошенко перебувала у Харківській колонії, відомий «дуєт» харківських очільників щосили намагався обмежити час цього спілкування. Зустріч майстра з широкою аудиторією у Палаці Студентів теж відбулась не без сорому, бо пресслужба голови адміністрації хотіла контролювати питання, які надходитимуть з залу. Делон на це не погодився і заявив, що в такому випадку покине сцену. Після кількох спроб пресслужба «здалась». Але, потрапляючи смакам поіменованого «дуєту», продемонструвала на зустрічі таку «нарізку» з фільмів за участі кінозірки, з якої можна було зробити висновок, що актор у своєму житті грав лише «відморозків-гангстерів». Делон іронічно це прокоментував. Пониклою вишенькою на «бузковому» торті став демарш актора під час вечірньої трапези з «політиками»: через три хвилини після початку, замовивши таксі, він рушив у аеропорт. Подейкували, аби не залишати надовго своїх численних цуциків, які – про це він твердив у кількох інтерв'ю – нерідко кращі за окремих людей...